

7.8.2015

Dnro 4097/4/14

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Mikko Sarja

EDUNVALVONNASSA OLEVAN HENKILÖN TIETOJENSAANTIOIKEUS

1 KANTELU

Kantelija arvosteli kirjeissään 29.9. ja 1.10.2014 edunvalvojansa menettelyä asioidensa hoitamisessa. Kyse oli etenkin tietojensaantioikeuden toteutumisesta, edunvalvontatilin otteen tietojen paikkansapitävyydestä, käyttövaroista, etuuksien hakemisesta ja hautajaiskukkien ostosta.

Kantelija toimitti tänne lisäkirjeitä, joista 27.–29.10.2014 sekä 13.3.2015 saapuneet kirjeet on käsitelty tämän asian yhteydessä.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Arvioinnin rajaus

Arvioin jäljempänä lähemmin päämiehen tietojensaantioikeuden toteutumista. Muilta osin katson käytettävissäni olleen aineiston perusteella, ettei asiassa ole tullut esiin sellaista, josta minun olisi syytä lausua enemmän.

3.2 Tietojensaantioikeuden toteutuminen

3.2.1 Taustatietoja

Kantelija oli tyytymätön siihen, että hän ei ollut pyynnöistään huolimatta saanut edunvalvontatoimistosta pankin tiliotteita vaan ainoastaan edunvalvontatoimiston otteen edunvalvontatilistä. Kantelija katsoi, että edunvalvojan tulisi huolehtia siitä, että päämies saa pyytämänsä tiedot haluamassaan muodossa.

Yleisen edunvalvojan mukaan toimiston käytäntönä on ollut toimittaa päämiehelle asiakasohjelmistosta saatava tilituloste edunvalvontatilistä. Tällä on nopeutettu päämiehen tietojensaantia verrattuna siihen, että tiliote tilattaisiin pankista. Pankit eivät selvityksen mukaan ole pyytäneet edunvalvojalta lupaa tiliotteen antamiseen pankista. Jos tällaista lupaa pyydettäisiin, siihen suostuttaisiin.

Maistraatin mukaan edunvalvojalla ei itselläänkään ole ollut käytössä kantelijan pyytämiä pankin tiliotteita, vaan tiedot on annettu edunvalvontatoimiston tietojärjestelmästä. Edunvalvoja on siten antanut kantelijalle ne tiedot, jotka hänellä itsellään on ollut. Edunvalvojalla ei maistraatin käsityksen mukaan sinänsä ole mitään sitä vastaan, että pankki lähettäisi kantelijalle viralliset tiliotteet. Maistraatti on kuitenkin kiinnittänyt huomiota siihen, että pankki perii palvelusta palveluhinnaston mukaisen maksun, joka on maistraatin aiemman

kokemuksen perusteella ollut seitsemän euroa kuukaudessa. Maistraatin mukaan edunvalvojan ja päämiehen tulisi keskustella asiasta, ja tarvittaessa tiliotteet tulisi tilata, jos päämies sitä haluaa. Tällöin päämiehen tulee kuitenkin ymmärtää asian vaikutus käyttövarojen määrään.

3.2.2

Oikeudellisen arvioinnin lähtökohdat

Asiaa koskevasta sääntelystä totean, että edunvalvojan on holhoustoimilain 39 §:n 3 momentin mukaan pyynnöstä selvitettävä päämiehelle tämän taloudellista asemaa ja toimenpiteitä, joihin edunvalvoja on ryhtynyt omaisuutta hoitaessaan.

Holhoustoimilakia koskevan hallituksen esityksen perusteluissa on säännöksen tarkoituksena todettu olevan turvata se, että edunvalvonnassa oleva saa haluamansa tiedot siitä, millä tavoin hänen omaisuuttaan on hoidettu ja mikä on hänen taloudellinen asemansa. Edunvalvoja on säännöksen mukaan päämiehen pyynnöstä velvollinen esittämään mainituista seikoista selvitystä. Pykälässä ei kuitenkaan säädetä siitä, millä tavalla selvitys on annettava. Esimerkiksi suullista selvitystä, joka esitetään päämiehelle ymmärrettävällä tavalla, voidaan säännöksen perusteluiden mukaan pitää riittävänä (HE 146/1998 vp, s. 50).

Olen aiemmassa päämiehen tietojensaantioikeutta koskevassa ratkaisukäytännössäni (esim. dnro 4208/4/08) korostanut sitä, että päämiehellä on oikeus seurata asioidensa hoitamista, mikä käytännössä toteutuu käyttämällä hänelle säädettyä tietojensaantioikeutta. Edelleen olen eritellyt tietojensaantioikeudelle ainakin kaksi keskeistä tarkoitusta: päämies voi tätä oikeuttaan käyttämällä sekä turvata osallistumismahdollisuuksiaan häntä itseään koskevassa taloudellisessa päätöksenteossa että valvoa edunvalvojansa toimintaa. Edelleen olen todennut, että päämiehen tiedonsaantioikeutta ei ole asiaa koskevan säännöksen sanamuodon perusteella millään tavalla rajoitettu kytkemällä sitä esimerkiksi päämiehen kykyyn ymmärtää pyytämiensä tietojen merkitys.

Olen katsonut laissa sinänsä sääntelemättömän hyvän edunvalvontatavan näkökulmasta, että päämiehen tietopyyntöjen käsittelyssä tulisi tapauskohtaisesti omaksua menettelytavat, joilla parhaiten turvataan päämiehen tosiasiallinen mahdollisuus tietojen saantiin. Tämä tarkoittaa esimerkiksi, että päämiehen tietopyyntö olisi perusteltua toteuttaa ensisijaisesti hänen haluamallaan tavalla, josta poikettaisiin vasta erityisistä pyynnön toteuttamisen käytännön vaikeuteen liittyvistä syistä. Vastaavalla tavalla olisi perusteltua, että asiakirjapyynnön voisi esittää jo ennen asiakirjan valmistumista. Jos päämies esimerkiksi pyytää saada tiliotteet kerran kuukaudessa, yleisen edunvalvojan tulisi näin menetellä ilman, että päämiehen tarvitsisi pyytää tiliotteita erikseen kuukausittain.

Aiemmassa ratkaisukäytännössäni olen puhunut yleisesti tiliotteista ottamatta enemmälti kantaa siihen, onko kyse pankin tiliotteista vai edunvalvontatoimiston omasta tietojärjestelmästä tulostetuista tilitulosteista.

Päämiehelle kuuluvien oikeuksien käytön ja siihen liittyvien taloudellisten edellytysten välisen yhteyden osalta olen todennut päämiehen yhdistymisvapauden toteutumista koskevassa ratkaisussani (dnro 1723/2/13), että edunvalvojan tulee mahdollisuuksien mukaan ja toimivaltansa rajoissa tarvittaessa pyrkiä edistämään päämiehen perusoikeutena turvattua oikeutta nauttia yhdistymisvapaudestaan. Toisaalta päämiehen, kuten kenen muun tahansa, yhdistymisvapauden käyttöön yksittäistapauksessa vaikuttaa tosiasiallisesti kuitenkin hänen taloudellinen tilanteensa. Siten päämies voi itsemääräämisoikeutensa puitteissa käyttää yhdistymisvapauttaan sen mukaan kuin hänellä on mahdollisuus suoriutua jäsenyyden mukanaan tuomista taloudellisista velvoitteista. Niistä huolehtiminen puolestaan kuuluu edunvalvojan velvollisuuksiin.

3.2.3

Arviointi

Asiassa ei nyt ole kyse siitä, että edunvalvoja olisi kieltäytynyt antamasta kantelijalle tietoja tämän omista asioista. Sen sijaan kyse on siitä, että vaikka kantelijan pyytämät tiedot oli sisällön puolesta sinänsä tosiasiallisesti annettu, niitä ei kuitenkaan ollut annettu nimenomaan kantelijan haluamalla tavalla eli pankin virallisen tiliotteen muodossa. Tämä taas oli johtunut käytännössä siitä, että pankin tiliotteita ei ollut pidetty edunvalvontatehtävän hoitamisen näkökulmasta tarpeellisina, minkä vuoksi niitä ei myöskään ollut erikseen tilattu edunvalvontatoimistoon.

Edunvalvontatoimiston asiakasohjelmistosta saatava tilituloste edunvalvontatilistä on päämiehen näkökulmasta sinänsä edullinen ja nopea tapa saada tietoa asioiden hoidosta. Tästä huolimatta edunvalvojan tulee mielestäni kuitenkin päämiehen tietojensaantioikeuden perimmäinen merkitys ja rajoittamattomuus huomioon ottaen lähtökohtaisesti ja mahdollisuuksiensa rajoissa myötävaikuttaa siihen, että päämies saa pyytämänsä tiedot nimenomaan haluamassaan muodossa, kuten esimerkiksi tilitapahtumat pankin tiliotteen muodossa. Merkitystä ei sinänsä ole sillä, että edunvalvoja ei itse omassa toiminnassaan tarvitse näitä tietoja samassa muodossa. Toisaalta on olennaista kuitenkin havaita myös se, että tiliotteiden tilaaminen voi olla pankin maksullista palvelutoimintaa. Päämiehen oikeuksien käytöllä hänen haluamallaan tavalla ja hänen taloudellisilla edellytyksillään on useinkin yhteys toisiinsa, ja tämä yhteys voi joidenkin päämiesten kohdalla olla tapauskohtaisesti jopa merkittävä.

Tietojensaantioikeuden toteutuminen on joka tapauksessa sellainen päämiehen näkökulmasta merkittävä asia, jossa noudatettavien menettelytapojen osalta edunvalvojan on aiheellista pyrkiä yhteistyöhön päämiehensä kanssa. Käytettävissäni olleen aineiston perusteella edunvalvoja näyttäisi tässä suhteessa olleen verraten passiivinen ainakin siihen nähden, että hän on selvityksessään tuonut esiin lähinnä sen, ettei hän vastusta, jos pankista pyydetään suostumusta tiliotteiden lähettämiseen päämiehelle.

Johtopäätökseni on, että mikäli päämies haluaa saada tilitietonsa nimenomaan pankin tiliotteen muodossa ja hänellä on siihen taloudelliset edellytykset tai hän esimerkiksi yhteistoiminnassa edunvalvojansa kanssa nimenomaisesti hyväksyy sen, että maksullinen tietojensaantioikeuden toteuttaminen voi maistraatin esiin nostamalla tavalla vaikuttaa muuhun käyttöön jäävien varojen määrään, edunvalvojan tulisi myötävaikuttaa päämiehen tiedonsaantioikeuden toteutumiseen tämän haluamalla tavalla. Tätä voidaan mielestäni pitää päämiehen itsemääräämisoikeutta kunnioittavana ja hyvän edunvalvontatavan mukaisena menettelynä.

Kun laissa ei ole nimenomaisesti säädetty siitä, miten päämiehen tietojensaantioikeus tulee käytännössä toteuttaa, minulla ei ole oikeudellisia perusteita katsoa edunvalvojan menetelleen tässä asiassa lainvastaisesti. Saatan kuitenkin yleisellä tasolla hänen tietoonsa edellä esittämäni käsityksen hyvän edunvalvontatavan mukaisesta menettelystä.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2.3 esittämäni käsityksen Helsingin oikeusaputoimiston yleisen edunvalvonnan 2. yleisen edunvalvojan tietoon lähettämällä hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Samalla lähetän päätökseni tiedoksi Helsingin maistraatin holhoustoimen yksikölle.